

i ludilo: umjetnost kao izvor i uzrok ludila i genijalnosti») napisao je Emilio Sierra Garcia, a u kojemu na temelju poznatih svjetskih autora i umjetnika raspravlja o (potencijalnoj) vezi između ludila i genijalnosti. Josip Periša u članku »Potencijal umjetnosti za bioetičko istraživanje« tematizira povijesni razvoj bioetike, njezina bitna svojstva te ukazuje na značaj umjetnosti u širenju bioetičkih spoznaja. Periša konstatira da je umjetnost:

»... tisućljećima neodvojiv i esencijalan dio ljudskog svakodnevnog života, a može biti neiscrpan i plodonosan vrijednosno-argumentacijski izvor za suvremeno bioetičko istraživanje, tj. zahvaćanje moralnih problema raznih fenomena ukupnog svijeta i života [...]« (Str. 276.)

Članak »Stereotipovi i predrasude o poklonicima *heavy metal* glazbe« nastao je u suautorstvu Marine Milivojević Pinto i Bruna Ćurka, u kojemu istražuju *heavy metal* glazbu i utjecaj iste na poklonike toga glazbenog žanra. U članku »Primjena umjetničkih djela u poučavanju bioetičkih dvojbi – primjer pedagoške prakse«, Damjan Abou Aldan na primjeru iz prakse potiče uvođenje bioetičkih sadržaja u obrazovni program za medicinske sestre/tehničare. Da bi se potaknuo bioetički senzibilitet kod budućih medicinskih sestara/tehničara, autor predlaže:

»... uvođenje umjetničkih sadržaja u nastavu. [...] analizu slikarstva gdje su se izborom probranih umjetničkih djela vršile analize emotivnih reakcija, a njihovim reprodukcijama poticalo se učenike da samostalno iskazuju svoje emocije i raspravljaju o doživljajima čovjeka u bolesti i patnji, odnosno u onim situacijama koje su obilježile kao moralno dvojbene.« (Str. 304.)

Nadalje, Julija Vejić u članku pod naslovom »Ja i sva moja lica« predstavlja kreativan način kako temu mentalnog zdravlja projektno uklopiti u osnovnoškolsku nastavu, i to kroz pet tema: (1) »Tko sam ja«; (2) »Osjećam, dakle jesam«; (3) »Savršeno nesavršeni«; (4) »Briga o sebi«; i (5) »Bolji ja, bolji svijet«. Učenici su kroz projektni rad naučili što je to mentalno zdravlje i kako ga čuvati, zašto je mentalno zdravlje bitno svakoj osobi, koja je uloga vježbanja i uravnotežene prehrane u mentalnom zdravlju, kako mentalno zdravlje utječe i na druge vrste zdravlja itd. Nadalje, Bruno Bogović, Štefanija Kožić i Luka Janeš u članku »Uloga društvenih i humanističkih znanosti u obrazovanju i mentalnom zdravlju« polemiziraju o brizi učitelja za mentalno zdravlje učenika, pritom analizirajući kurikulume društveno-humanističkih predmeta Etike, Sociologije i Filozofije, kao i izazove u prenošenju (implementaciji) istih u nastavi, te učenosti ili stručnosti učitelja/nastavnika o temi mentalnog zdravlja. Autori su, među ostalim, otvorili sljedeća pitanja:

»Tko uči učitelje? Kako se nositi s povećanjem kognitivnog tereta učitelja? Kako to sve pak utječe na mentalno zdravlje učitelja? Je li moguće biti mentor, prijatelj i savjetnik svoj djeci? Je li to uopće moguće u obrazovnom sustavu baziranom na ocjenjivanju i rangiranju učenika? Nova uloga profesora trebala je biti prometejska, ali je li ona nehotice postala Sizifov posao?« (Str. 328.)

Lydia Amyr autorica je posljednjeg članka u zborniku, onog pod naslovom »A New Model of Rationality: Conceptualizing Humor as a Philosophic Tool« (hrv. »Novi model racionalnosti: konceptualizacija humora kao filozofskog oruđa«). Amyr ističe ključne vrijednosti humora kao alata za nošenje sa životnim izazovima, a sve u sklopu novog modela racionalnosti. Tim se, smatra autorica, olakšava samospoznaja i učinkovito promišljanje, što omogućuje nošenje s teškim životnim situacijama, odnosno neriješenim sukobima »unutar sebe«.

Uloga je zbornika *Bioetička motrišta o mentalnom zdravlju* predstaviti raznovrsnost teorijskih puteva i praktičnih primjera koji se dotiču domene mentalnog zdravlja i bolesti. Kako se to može postići? Upravo usmjerenjem na (samo)spoznaju i implementaciju bioetičkog senzibiliteta. Prilika je ovoga zbornika da proširi horizonte, tj. usmjeri prema prvom koraku u zaštiti mentalnog zdravlja u zajednici.

Bruno Bogović

Ivan Koprek (ur.)

Pandemija, ekonomija i poslovna etika

Fakultet filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2023.

Zbornik radova *Pandemija, ekonomija i poslovna etika* urednika Ivana Kopreka interdisciplinarno je znanstveno-stručno djelo u kojemu su objedinjeni znanstveni članci koji tematiziraju posljedice koronakrize. Etička refleksija o društvenim odnosima čini zajedničku nit vodilju prikupljenih članaka koji dolaze iz različitih znanstvenih područja i disciplina, odnosa koje je pandemija COVID-19 modificirala i stavila u fokus znanstvenika i stručnjaka, ali i društva u cjelini. Zbornik, uz predgovor urednika, donosi sveukupno

11 znanstvenih članaka raznovrsne tematike i pristupa. U zborniku su prikupljeni radovi koji su izloženi na istoimenom znanstvenom simpoziju održanom na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti u ožujku 2022. godine. Urednik u predgovoru naglašava važnost interdisciplinarnog sagledavanja promjena koje je pandemija COVID-19 unijela u naš život, a pri čemu posebno ističe utjecaj pandemije na društveno i duševno zdravlje zajednice.

Urednik zbornika Ivan Koprek ujedno je i autor prvoga članka koji nosi naziv »Filozofija u vremenu pandemije SARS-CoV-2«. U članku se navode brojni filozofski i etički relevantni aspekti pandemije, a članak polazi od ocjene da smo u pandemiji »suočeni s činjenicom svoje nemoći« te da se »dosadašnji samodostatan (često neodgovoran) stil života pokazao u svojoj svojoj problematičnosti. Milijuni su zaraženi i fizički pogođeni bolešću, a još više je onih koji pate duhovno, psihološki, ekonomski i politički«. Autor potom ističe važnost filozofije upravo u vremenima krize riječima: »tamo gdje se doživljava kriza, tu je i filozofija«. Koprek u članku izdvaja misli i citate svjetski relevantnih filozofa poput Jean-Luca Nancyja, Jürgena Habermasa, Slavojka Žižeka i Markusa Gabriela. Nancy tako navodi da nas pandemija sili da promislimo o vrijednostima zajednice, slobode, individualnosti, morala, odgovornosti i ljudskog dostojanstva, dok Žižek pandemiju vidi kao priliku za »rastanak s kapitalizmom«. Koprek posebno ističe riječi bugarskog sociologa Ivana Krasteva koji kaže da je koronakriza »uništila našu svakodnevicu i suspendirala demokraciju i tržišnu ekonomiju« te cijelu situaciju naziva »krizom društvenosti«. Međutim, Koprek cijelu situaciju vidi i kao priliku za djelovanje, posebno za razvoj etike, koja, po njegovu sudu, treba »domisliti novi nacrt dobrog življenja«. Zaključni dio Koprekova članka poziv je na akciju, djelovanje za život, a upozorava i da uz pandemiju prijete i puno opasniji problemi – poput klimatskih promjena. Članak zaključuje *kantovskom* tezom da je »moralni zakon jamstvo smisla života«.

Drugi članak, pod naslovom »Fenomenologija učinaka bolesti COVID-19 i osvrt na dvogodišnje iskustvo u Hrvatskoj«, potpisuju Ivan Šestak i Rok Čivljak. Članak se uvodno fokusira na faktografske podatke o tijeku pandemije u Republici Hrvatskoj, a zatim ih sagledava u duhovno-teološkom kontekstu. Članak donosi i iskustveno proživljenu priču iz središta zbivanja pandemije u Hrvatskoj – iz Klinike za infektivne bolesti »Dr. Fran Mihaljević«, budući da je Čivljak liječnik upravo u toj klinici. On iznosi potresna svjedočanstva iz klinike prisjećajući se dojma da su svi ondje zatečeni često pomišljali: »Bože, zašto si nas ostavio«. U članku se analizira kriza društve-

nosti nastala zbog nemogućnosti kontakata među ljudima, a napominje se i kako pandemija donosi redefiniranje odnosa prema smrti s obzirom na to da odnosi i živote nama dragih ljudi s kojima u grobove odlazi i »dio naših srca«. Posebno se analizira jezična dimenzija pandemije, te se ističe da je promjena koju je donijela u naše živote najvidljivija upravo u jeziku, a o čemu svjedoči, među ostalim, i Pojmovnik Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje s preko 200 pojmova povezanih s pandemijom. Potom se u tekstu preispituje uloga znanosti u kriznim i nepoznatim situacijama. Nudi se zanimljiva Šestakova definicija znanosti koja kaže da je ona »cjelokupnost sigurnih istina o univerzalnim i nužnim stanjima koje su međusobno logički tako povezane da tvore jedan koherentan sustav«. Autori također tematiziraju i utjecaj pandemije na kulturu, a njihov stav o tome može se sažeti u tezi da je ona pridonijela »daljnjoj dekonstrukciji kulture pa i kulture oblačenja koju je već inaugurirala postmoderna«. Napominju i ulogu religije u pandemiji ističući koliko je zbog uvedenih pravila bila otežana misija religijskih ustanova. Autori u zaključnom dijelu optimistično spominju riječi Pape Franje koji govori da je pandemija poziv na djelovanje te navode da su ljudi kroz pandemiju spoznali vrijednost života.

U trećem članku, naslovljenom »Pandemijski pogledi na empatiju u književnosti i suvremenim medijima«, autori Davor Piskač i Josip Periša analiziraju kako književnost može pomoći u suočavanju s posljedicama pandemije. Oni uvodno ističu odraz pandemije u jeziku i navode da je efekt proizvoljnog tumačenja novih pojmova zahvatio svjetsku javnost. Upozoravaju na važnost čitanja i navode da ono zahtijeva mentalni i emocionalni napor na koji smo sve manje spremni. Potom se fokusiraju na pojam empatije u povijesti filozofije i književnosti te navode što on znači kod Aristotela, što kod srednjovjekovnih filozofa, a što kod suvremenih književnika. Apostrofiraju tri kategorije empatije, kognitivnu empatiju (tj. razumijevanje emocija drugoga), afektivnu empatiju (tj. suosjećanje) i djelatnu empatiju koja razumije emociju, ali se fokusira na konkretnu pomoć. Drugi dio članka posvećen je analizi romana *Kuga* Alberta Camusa, koji autori smatraju važnim za razumijevanje suvremenih kretanja povezanih s pandemijom. Iz teksta romana izvlače brojne zanimljive i korisne paralele s trenutnom situacijom. Navode da priča *Kuge* tematizira kako se usred pandemije pojavio strah, očaj i dezorijentiranost pučanstva, ali isto tako požrtvornost, predanost i empatija koji su na koncu pomogli da se pandemija prebrodi. Nadalje, uspoređuju kategorije empatije sa psihosocijalnim profilima protagonista romana i pronalaze pa-

ralele za svaki od njih. Autori zaključuju da se iz *Kuge* može naučiti da je »za ozdravljenje od pandemije u svijetu potrebna empatija, a empatija podrazumijeva ljubav i zajednicu u najjednostavnijem, *ghandijevskom* obliku«.

Sljedeći je članak ustavnopravne tematike, nosi naziv »Drugi pogled na pandemijske mjere – argumentacija izdvojenih mišljenja u ustavnosudskim rješidbama«, a potpisuje ga Ivana Đuras, viša savjetnica na Ustavnom sudu Republike Hrvatske. Članak vrlo detaljno opisuje situacije u kojima je Ustavni sud odlučivao o mjerama povezanim s pandemijom, a za razliku od ostalih dostupnih analiza, fokus stavlja na izdvojena mišljenja sudaca. Naime, sve mjere koje je poduzela Vlada preko Stožera civilne zaštite Republike Hrvatske, Ustavni je sud ocijenio »pravidanima, iako su one u javnosti (pa i onoj stručnoj) često dovođene u pitanje. Ustavni se sud u donošenju odluka vodio »načelom razmjernosti«, tj. sve su mjere morale proći »test prikladnosti« i »test nužnosti«. Temelj za razlikovna mišljenja ustavnih sudaca uglavnom su bili članci 16. i 17. Ustava koji tematiziraju zabrane da vlasti ograničavaju ljudska prava i slobode. U članku se posebno analiziraju izdvojena mišljenja sudaca vezana uz vjerska prava u pandemijskom kontekstu te mišljenja vezana uz nametanje Covid potvrda povezanim s cijepljenjem. Članak se zaključuje ocjenom da bi temeljna ljudska prava trebala biti nepovrediva, dok se kao dodatak članku donose i prikazi nekih izdvojenih mišljenja ustavnih sudaca.

Članak pod nazivom »Državni interes i međunarodna ekonomska pomoć u svijetlu pandemije SARS-CoV-2« Stipe Buzara tematizira međunarodne geopolitičke okolnosti i odgovornost različitih aktera međunarodnog poretka za iskorjenjivanje ili smanjenje svjetskog siromaštva. U članku se definira pojam ekstremnog siromaštva (takvi su oni pojedinci koji imaju manje od 1,9 američkih dolara dnevno) te se predstavljaju različiti pristupi o tome tko je odgovoran za smanjenje broja ljudi u takvoj situaciji. Iako takvu misiju imaju Ujedinjeni narodi, kao glavni subjekti odgovornosti ipak se navode nacionalne države. I dok je jasno da su države odgovorne za suzbijanje siromaštva na vlastitom teritoriju, manje je jasno tko je odgovoran za globalno siromaštvo. Autor se priklanja stavu da je ekonomska pomoć u suvremenom svijetu, najčešće instrument vanjske politike država, odnosno da bogatije zemlje pomažu siromašnijim radi ostvarenja vlastite nacionalne sigurnosti, širenja vlastite sfere utjecaja ili neke druge vidljive ili manje vidljive koristi. Drugim riječima, kako navodi autor »u nacionalnom je interesu bogatih država pomoći ekonomski razvoj u svojoj deklariranoj sferi utjecaja kako bi svoj geopolitički interes mogli pretočiti u stvarni utjecaj«.

Koronakriza je, pak, omogućila nekim novim globalnim igračima da prošire svoje sfere utjecaja.

Nagrađeni studentski esej na temu simpozija djelo je Stjepana Krovinića i nosi naziv »Preraspodjela rizika u pandemijskom ratu. Tko plaća cijenu?«, a polazi od teorije društva rizika sociologa Ulricha Becka. Uvodno ponavlja Beckovu tezu da su »rizici neisprnici« jer rješavanje jednoga dovodi do proizvodnje drugog. Suočavanje s pandemijom Krovinić naziva »ratom protiv pandemije« i navodu da, kao i u svim drugim ratovima, različiti akteri plaćaju različitu cijenu. Uvažavajući vrijednost života kao neupitnu i vrhovnu, autor u članku nudi provokativnu tezu da je novac idealan za etičku raspodjelu globalnog rizika pandemije jer je »najjeftiniji oblik prijenosa vrijednosti kroz prostor«. Autor u drugom dijelu članak tematizira ekonomske instrumente, poput fiskalne i monetarne politike te inflacije, a navodi i da je napuštanje »zlatnog standarda« dopustilo novčano suočavanje s raznim krizama, ali i vođenje ratova. Na tragu Beckovih razmišljanja o distribuciji rizika, Krovinić prepoznaje da su u vrijeme pandemije na individualnoj razini najpogođeniji stari i bolesni, a na društvenoj – siromašniji zemlje, u kojima se, povrh svega, testiraju i cjepiva.

Sljedeći članak filozofsko je djelo autora Luke Perušića, a nosi naziv »Etično načelo saturiranosti u organizaciji rada«. U članku se, na zanimljiv i neočekivan način, uspoređuje tijelo zasićeno virusom i rad znanstvenika u Hrvatskoj, zasićen prekomjernim obvezama. Autor na početku etimološki analizira riječi *saturacija* i *saturiranost* te navodi da se *sitost* načelno smatra pozitivnim stanjem, dok *prezasićenost* sa sobom uvijek nosi negativnu konotaciju. Autor navodi da je pandemija zahvatila i potresla gotovo sve sfere života zapadne civilizacije. Ponašanje virusa vidi kao tipičan primjer saturiranja »utoliko što tjelesnu okolinu organizma napučavaju novim česticama, ne integrirajući se u sustav i ne uzimajući u obzor održivost organizma«. Autor sve protu-epidemijske mjere prepoznaje kao »mehanizme prorjeđivanja sustava«. Saturiranost se u članku potom pojašnjava i na primjeru poslovanja, napose djelovanja znanstvenika unutar znanstvenog sustava Republike Hrvatske. Navodi da su očekivanja od suvremenih znanstvenika naprosto prevelika, da se od njih očekuje da budu »sakupljači sredstava, projektni menadžeri i masovni objavljivači« uz svu silu nastavnih, administrativnih i inih zaduženja. U tom smislu, pandemija je znanstvenicima, kaže autor, olakšala život jer ih je oslobodila dijela obaveza koje se inače smatraju njihovim dužnostima (npr. sudjelovanje na skupovima). Hipersaturiranost (tj. prezasićenje) au-

tor vidi na individualnoj razini znanstvenika, ali i na društvenoj razini sustava znanosti u Hrvatskoj koji je slabo kadrovski kapacitiran, a što u kombinaciji s opisanim problemima s kojima žive znanstvenici predstavlja ozbiljan društveni problem.

Ivana Kocijan i Marija Brdarević, nastavnice Zdravstvenog veleučilišta u Zagrebu, autorice su članka pod nazivom »Izazovi u visokom obrazovanju budućih zdravstvenih djelatnika u doba pandemije«. One u članku iznose pregled tehničkih, organizacijskih i sadržajnih izazova povezanih s organizacijom visokoškolske nastave, a pri čemu posebno naglašavaju specifičnost zdravstvenog visokog obrazovanja koje bez mogućnosti kontaktne nastave i praktičnih vježbi više gubi u odnosu na većinu ostalih struka. Autorice u tekstu dijele i vlastito iskustvo organizacije nastave u mrežnom okruženju, navodeći pritom tehničke i sadržajne poteškoće na koje su nailazile. Autorice ističu da je prijelaz na *online* nastavu predstavljao veliki izazov za nastavnike (osobito one koji se prije pandemije nisu služili *online* nastavnim alatima), ali i za studente, koji su imali vrlo različite tehničke i prostorne mogućnosti, pa su se tako neki od njih našli u nepovoljnijem položaju u odnosu na kolege. Nastavnicima je dodatnu poteškoću predstavljalo zahtjevno vrednovanje usvojenosti gradiva. Posebno je istaknut nedostatak kontakta s pacijentima u kojemu se usvajaju praktična znanja, ali se razvija i empatija i odnos uvažavanja pacijenata. Autorice zaključno ističu da su promjene bile brze te su potaknuti neki pozitivni pomaci u *online* obrazovanju, ali drže da je za njihovu evaluaciju nužan veći protok vremena.

Savjetnica u Ministarstvu vanjskih i europskih poslova Anamarija Džidić autorica je članka »Rad konzularnih ureda u doba pandemije«. U uvodnom dijelu članka nudi se obuhvatan, ali koncizan pregled povijesti diplomacije, počevši od njezinih začetaka pa sve do suvremenog doba. U kontekstu ovog rada i zbornika ističe se važnost novog tipa diplomacije koji se razvija u 21. stoljeću, a naziva se »digitalna« ili »e-diplomacija«. Potom se detaljnije definiraju konzularni odnosi kao »oblik suradnje između dviju država koji se temelje na uzajamnom pristanku tih država«. Cilj je konzularnih odnosa zaštita interesa vlastitih državljana na teritoriju druge države, a važnost tih odnosa povećava se u okolnostima krize poput pandemije. Potom se navode načini na koje je Republika Hrvatska kroz konzularna predstavništva pomagala svojim građanima, najčešće u povratku u Hrvatsku (preko 2500 ljudi), a pri čemu je poseban izazov predstavljala repatrijacija – vraćanje pomoraca. Ističe se da su u svim procesima

korištene digitalne tehnologije koje su jako olakšale neke od postupaka.

Posljednja dva članka u zborniku bave se odnosom religije i pandemije. Prvi od njih nosi naziv »Online bogoštovlje u doba pandemije COVID-19 na primjeru protestantske Baptističke crkve Dubrava Zagreb«. Danijel Časni u članku iznosi da se u okolnostima pandemije Crkva našla »pred izazovom reorganizacije svojih bogoštovlja« te je »okretom prema novim oblicima digitalnih medija u bogoštovlju zakoračila iz fizičkih prostora u *cybersvijet*«. Autor smatra da crkve korištenjem digitalnih alata ne kompromitiraju svoje fundamentalne zadaće već omogućuju sinergiju vjerske spoznaje i trenutnih komunikacijskih mogućnosti. Navodi da je u okolnostima u kojima je svijet postao »globalno selo« nužno koristiti digitalne alate za pristup vjernicima, posebno mladima, te navodi brojne primjere vjerskih zajednica izrazito aktivnih u virtualnom prostoru. Navodi i da je Crkva koristila i sve druge oblike komunikacije (npr. TV i radio), pa stoga nema razloga da se ne koristi i Internetom u prenošenju Evanđelja. Nadalje, u tekstu se spominje *online* religioznost koja nastaje na Internetu, a razlikuje se od institucionalnih religija koje koriste Internet samo kao medij. Autor zaključuje da »društvene mreže, mobilne aplikacije i Internet već sada imaju važnu ulogu u pastoralnom radu sve šireg kruga ljudi«, a potom na primjeru Baptističke crkve u zagrebačkoj Dubravi opisuje kako je tijekom pandemije korištena digitalna tehnologija.

Posljednji članak u zborniku, pod naslovom »Islamski pogled na pandemiju«, potpisuje Lamija Alili, a u njemu se detaljno opisuje odnos prema zdravlju u Islamu, ali i reakcije islamskih zajednica na našim prostorima na pandemijske mjere. Uvodno se ističe da je »zdravlje u islamskoj tradiciji usko povezano s muslimanskom slikom Boga i čovjeka«. Navodi i da je sâm poslanik Muhamed preporučio da »tijekom kuge, muslimani ograniče putovanja, međusobna posjećivanja te izbjegn timerete sa zaraženima«, a detaljno opisuje i karantenu kao način suočavanja s pandemijom. Posebno je navedeno da je islamsko prakticiranje osobne higijene za vrijeme pandemije globalno prepoznato. Autorica ocjenjuje da se Islamska zajednica u Hrvatskoj dobro snašla u okolnostima pandemije. Spominje načine na koje su dužnosnici reagirali u pojedinim fazama pandemije, a pri čemu je posebno zanimljivo istaknuti da su pozivali vjernike da manje konzumiraju medije koji šire paniku i lažne vijesti, dok su samu pandemiju vidjeli kao priliku da se Internet »stavi u poziciju korištenja čovjeku, umjesto da se ljudi za njega suštinski vežu i postanu o njemu ovisni«.

Zaključno se može reći da je ovaj zbornik uistinu interdisciplinarno djelo koje se bavi koronakrizom iz vrlo različitih perspektiva, svakako raznovrsnije i heterogenije nego što sugerira njegov naslov, te predstavlja zanimljiv dokument pandemijskog vremena u Hrvatskoj.

Ivan Perkov

Ibn Sab'in

Sicilska pitanja

Demetra, Zagreb 2023.,
prev. Daniel Bučan

Ovim svojim prikazom izražavam dobrodošlicu najnovijem prijevodu kolege Daniela Bučana iz arapskog izvornika djela Abū Muhammad 'Abd al-Haqq Ibn Sab'ina, *Sicilska pitanja*, (ar. المسائل الصقلية, *al-Masā'il al-Šiqilliyā*), andalužanskog sufije iz 13. stoljeća, u kojemu je iznio svoju sab'inijansku filozofiju sufizma kao odgovor na pitanja Friedricha II. Hohenstaufena (1194. – 1250.), tog prvog Europljanina, kako ga je nazvao F. Nietzsche, te istinskog simbola intelektualnih međuoprašivanja i interkulturalnih relacija medievalne kršćanske Europe i islamskog svijeta. Ovaj je prijevod s razložno tomu važan za proučavanje, pored dva prevalirajuća toka transmisije arapsko-islamske filozofije – preko otomanskog imperija i Andalusa, i za onaj treći, koji je nama najbliži, tj. preko Sicilije i Južne Italije, te je kao takav prijeko potrebit za uključenje unutar mediteranske filozofije kao važne epizode koja se onomad izdešavala na Mediteranu, i to napose ako uobzirimo da je Palermo bio drugi najmnogoljudniji grad na svijetu odmah nakon Konstantinopolisa, tj. današnjeg Istanbula.

U svojemu predgovoru prijevodu kolega Bučan ističe nekoliko vrlo važnih činjenicu u svezi s Friedrichovim likom: jedan je od najistaknutijih iznimaka među zapadnim moćnicima koji je komunicirao s muslimanskim učenim ljudima, koji je poticao prevođenje filozofijskih i znanstvenih djela iz arapskog u latinski i koji je u vrlo specifičnom kontekstu svojeg doba iskazivao spremnost na produbljenu komunikaciju s islamskim svijetom i suočenje s onim što se latinskim tekstovima nazivalo *doctrina arabum* (hrv. *arapsko znanstvo*), a što je

omogućilo svojevrsni zaokret koji je priskrbio znanstveni razvitak kršćanskog Zapada. Friedrich II. Hohenstaufen bio je pak protagonist tzv. prepoznavanja i unosa arapsko-islamske filozofije i znanstva, s obzirom na to da je duboko bio uvjeren u multikulturalnost istih, kao i da Arapi posjeduju puno veći poklad znanja nego tadašnji kršćanski narodi Europe, kazat će Bučan. Dostato tomu u korist svjedoči i činjenica da se na njegovu dvoru obrazovao Toma Akvinac, te da je potaknuo prevođenje brojnih djela iz arapskog jezika, uključujući i Ibn Rušda/Averroesa.

Potom, prije kazivanja o značaju i sadržaju samog djela, nužno je da ukažemo na važnost filozofije sufizma samog Abū Muhammad 'Abd al-Haqq ibn Sab'ina (614./1217. – 668./1271.), andalužanskog sufije i filozofa, kojeg su njegovi sljedbenici nazvali *Qutb al-Dīn*, pol vjere, i koji je zbog svojeg sab'inijanskog nauka bio predmet kritika doktora Zakona, a koje su rezultirale višekratnim izgnanstvom ne samo iz rodne Murcije nego i Ceute, Bugija i Kaira, dok je zadnje odredište izbjeglištva ovog »jednog od najshvaćenijih likova u povijesti islamske misli« (Vincent J. Cornell, kao i Anna Ayse Akasoy i dr.) bila Mekka. Nadalje, kolega Bučan ističe da je dvojezično izdanje s arapskim izvornikom i talijanskim prijevodom ibn Sab'inovog djela, *Correspondance Philosophique avec L'Empereur Frederic II de Hohenstaufen*, a koji je za tisak priredio Mehmet Şerafettin Yaltkaya (Pariz, 1943.), poslužilo kao izvornik za sada objavljeni hrvatski prijevod, koji je on odveo dalje od talijanskog prijevoda kolegice Patrizije Spallino, jer je mjestimice radio korekcije istog u vlastitom prijevodu. Svojevrsni filozofijsko-mistički eklektizam ibn Sab'ina formuliran je u ovom djelu kroz pet pitanja koje je Friedrich II. Hohenstaufen postavio ovom vrlom predstavniku filozofije sufizma.

Prvo je pitanje o Aristotelovom nauku o vječnosti svijeta (*qidam al-'ālam*) i njegovoj postalosti nabranjem Aristotelovih ciljeva, raščlambama njegovih spisa i nazivaka, kao i dvojama u svezi s time.

Drugo je pitanje o »božanskoj znanosti« (*al-'ilm al-ilāhī*), s obzirom na to da je ibn Sab'in kao i većina ranih arapskih filozofa metafiziku motrila kao »znanost o Bogu«. In concreto, u islamskom kontekstu, »božanska znanost« nije ništa drugo nego »spoznaja jednosti«. U sab'inijanskom kontekstu, sufije su Dobroštom bliže od drevnih mislitelja, smatrajući da je svrha božanske znanosti utnuće. Drugim riječima, za Grke je najviši stupanj blaženstva u vrhunskoj umnoj spoznaji – tj. znanstveni, dok je za sufije najviši stupanj onaj moralni.

Treće se pitanje odnosi na priroke (tj. kategorije) i njihov broj. Ono je posvećeno kritici